

מגע חילוני ביין

הרב מרדכי וולנוב

הקדמה¹

היין הוא אחד המשקאות החשובים ביותר. אצל העם היהודי היין הוא מרכיב עיקרי במצוות רבות, בהן קידוש, הבדלה, זימון ועוד. גם אצל אומות העולם, בעבר היה היין מרכיב עיקרי בפולחן עבודת אלילים. משום כך התורה אסרה יין שנתנסך לע"ז בשתייה ובהנאה. חכמים הוסיפו לגזור גדרים רבים, ואסרו כל יין שנגע בו גוי,² גם כאשר ברור שלא הייתה כל כוונה להשתמש בו לעבודה זרה. ועוד הוסיפו לאסור יין שנגע בו מחלל שבתות בפרהסייה, משום שנידון כיהודי מומר, ודינו כעכו"ם לכל דבר.

כיום בכל אירוע מכובד מוגש יין. מצוי מאוד שבאירועים נוכחים יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות, ופעמים רבות אנו עלולים להיתקל באי נוחות גדולה כאשר אותם משתתפים יתעסקו עם היין. מציאות זו מחייבת אותנו לברר כיצד נכון להתנהל באירועים אלו ולראות אם יש פתרונות הלכתיים שיעזרו לנו להתמודד במציאות זו. במאמר זה נדון בשאלה אם יהודי שאינו שומר תורה ומצוות אוסר את היין במגע.

הגדרת יין נסך ו'סתם יינם'

במשנה³ מבואר שיין של עובד כוכבים הוא אחד מהדברים שאסורים באיסור הנאה. היין שהמשנה מדברת עליו הוא יין **שנתנסך** לעבודה זרה.⁴ יין שלא נתנסך לעבודה זרה ונמצא תחת בעלותו של עובד כוכבים, או שנמצא תחת בעלותו של יהודי והגוי נגע בו – אינו אסור מן התורה, אך חכמים גזרו ואסרוהו.⁵ איסור זה נקרא "סתם יינם", ולו שני טעמים:

1. במאמר זה אנו דנים רק ביין לא מבושל או מפוסטר. בעז"ה בדין יין מבושל או מפוסטר נדון במאמרים הבאים.
2. במאמר זה לא נדון באופן המגע האוסר אלא במי אוסר ואיזה יין נאסר. בעז"ה במאמרים הבאים נדון באופן המגע האוסר.
3. גמרא ע"ז כט:.
4. עיין טור יו"ד סימן קכג סעיף א.
5. ועיין בצפנת פענח על הרמב"ם מאכלות אסורות פרק יא הלכה ג שביין שבבעלות גוי היין אסור גם אם הגוי לא נגע בו כלל, מלבד אם היין עם חותם בתוך חותם – שמותר. ונפק"מ למקרה שאדם מקבל יין במתנה מגוי, שאם יש עליו חותם בתוך חותם – מותר, ואם לאו – אסור. עיין בחידושי הרמב"ן ע"ז לו: שמביא מהפרקי דרבי אליעזר שלאחר מעשה פעור גזר פנחס (ברמב"ן נכתב אליו אבל בפרקי דרבי אליעזר נאמר פנחס) על איסור שתיית סתם יינן, ובאו חכמים והוסיפו

א. גזרה שמא ישתמשו ביין שהתנסך לעבודה זרה (לכן אסרו בהנאה). ב. משום איסור בנותיהן,⁶ שהיין בוער באדם ומביאו לידי חטא עם בנותיהם⁷ (לכן אסרו בשתייה).⁸

הרשב"א⁹ פסק גבי גר תושב, שמכיוון שאין חשש לעבודה זרה, מגעו אינו אוסר את היין בהנאה, אולם יינו אסור בשתייה משום בנותיהם. מכאן סמכו הגאונים ז"ל להתיר מגעם של ישמעאלים בהנאה, שהרי אינם עובדים עבודה זרה, וכל שאינו עובד עבודה זרה יינו אסור רק בשתייה משום בנותיהם. וכן פסק השו"ע¹⁰: "כל גוי שאינו עובד עבודת כוכבים, יינו אסור בשתייה ומותר בהנאה; ומגען ביין שלנו, שזה ליינם, שאסור בשתייה".

הרשב"ם בשם הגאונים¹¹ כתב שבזמן הזה, כיוון שהרגלי הע"ז השתנו ואין דרך לנסך לע"ז, בכל גוי היין נאסר רק בשתייה ולא בהנאה,¹² כדין יין שנגע בו ישמעאלי. ואולם הרבה ראשונים¹³ חלקו על שיטה זו וכתבו שלא מצינו שחילקו בין עכו"ם שבזמנם לעכו"ם שבזמננו.

השו"ע¹⁴ הכריע שגם בזמן הזה, כל גוי המשתייך לאומה שיש בה עבודה זרה אוסר את היין בשתייה ובהנאה.

גם איסור הנאה, אך תקנת אליהו לא פשטה בכלל ישראל, ודניאל חזר והורה עליה, ואף ממנו לא קיבלו עד שבאו הלל ושמאי.
 6. עיין ש"ך יו"ד קכג ס"ק א.
 7. רש"י ע"ז לו: ד"ה משום יינן.
 8. בב"י יו"ד סימן קכד סעיף ו ד"ה כתב הרשב"א הביא את הרשב"א בתורת הבית, שביאר שהיו שני שלבים: בגזרה ראשונה אסרו את היין בשתייה משום בנותיהם, ובגזרה שנייה אסרו את היין בהנאה משום עבודה זרה. וכן הביא את דבריו הט"ז סימן קכד ס"ק ד.
 9. רשב"א תורת הבית הארוך בית ה שער א סוע"א.
 10. שו"ע יו"ד סימן קכד סעיף ו.
 11. רשב"ם בשם רש"י על שם הגאונים, הובאו דבריו בתו"ס ע"ז נז: ד"ה לאפוקי.
 12. ב"י יו"ד סימן קכג סעיף א ד"ה ומ"ש אבל.
 13. ר"ן בדפי הרי"ף ע"ז כו: בד"ה הראשון, הרשב"א בתורת הבית הארוך ב"ה ש"א מ. הביא את דברי הרשב"ם וכתב שכבר נהגו איסור בכל הארצות האלה ואפילו בהנאה. וכן הבין הב"י בדעת הרמב"ם מכך שלא חילק בין עכו"ם של זמנם לעכו"ם של זמנינו.
 14. שו"ע יו"ד סימן קכג סעיף א.

הרמ"א¹⁵ סמך על המקילים במקום הפסד, ובזמן הזה, כיוון שאין מנסכים לע"ז, גוי שנגע בין ישראל אוסר את היין בשתייה אך לא בהנאה, ויש שהתירו את היין בהנאה אפילו שלא במקום הפסד.¹⁶

דין יין שנגע¹⁷ בו יהודי שאינו שומר תורה ומצוות

כיצד עלינו לדון בין שנגע בו יהודי שאינו שומר תורה ומצוות?

הראשון שדן לאסור יינו של מחלל שבתות בפרהסיה הוא בה"ג¹⁸, שהשווה דין מומר לע"ז ומחלל שבתות בפרהסיה לעכו"ם, וז"ל: "ומשומד אסור לאכול משחיטתו. ומשומד לעבודה זרה ולחלל שבתות בפרהסיה עושה יין נסך, דלגבי משומד שבת וע"ז כהדיו נינהו".

דעת בה"ג פסק גם הרשב"א בשם רבנו יונה, והובאו דבריו בכ"י.¹⁹ על קביעה זו קשה לכאורה, שהרי מחלל שבתות אינו מנסך לעבודה זרה, וגם אין איסור להתחתן עם בנותיו, וא"כ טעמי הגזרה אינם שייכים בו.²⁰ הסיבה לאסור בכל זאת יין של מומר היא משום לא פלוג, כלומר כיוון שיהודי מחלל שבת בפרהסיה נידון כיהודי מומר, ויהודי מומר נידון כגוי, לא מחלקים בין הדינים השונים, ולכל עניין הם נידונים כגויים.²¹ ויש מי שכתב²² שמומר נידון כעכו"ם מדין קנס. השו"ע²³ הביא את דברי הרשב"א ובה"ג להלכה, אך בדבריו הזכיר רק מומר ולא מחלל שבתות בפרהסיה.

עלינו לברר מהן ההשלכות של דין זה על מי שאינו שומר מצוות בימינו. בשו"ת בנין ציון²⁴ כתב שהסיבה לכך שמחלל שבתות בפרהסיה נידון כעכו"ם היא שהכופר בשבת הרי הוא ככופר בבריאת העולם. ואולם רבים מאלו שאינם שומרי תורה ומצוות בזמננו אינם עושים

15. שו"ע יו"ד סימן קכג סעיף א ועיין ט"ז ס"ק ב.

16. עיין דרכי תשובה סימן קכג ס"ק ג בשם ספר שבילי דוד שבזמן הזה רואים "כי פשוט זה להיתר, ואולי כי זה שיצאה ההוראה להיתר כי במדינות אלו זה הוא מו"מ גדול וחשיב זה כהפסד רב", וכן כתב בחכמת אדם כלל עה סעיף יד ומכל מקום סייג שהנשאל על כך אין לו להורות היתר.

17. יש הבדל בין נגיעה לבין מזיגה, בדין מזיגה נדון בהמשך המאמר.

18. בה"ג סימן ס.

19. בית יוסף יו"ד סימן קכד סעיף ח.

20. שו"ע יו"ד סימן קכד סעיף ח.

21. ר"ן בחידושים חולין י עמוד ב, ועיין בשו"ת הר צבי יו"ד סימן קה שביאר את דבריו וכן ביבי"א יו"ד חלק א סימן יא ס"ק יא ובשו"ת להורות נתן חלק א סימן לט אות ב.

22. חתם סופר יו"ד סימן קכ, חזו"א יו"ד סימן מט אות ז.

23. שו"ע יו"ד סימן קכד סעיף ח.

24. בנין ציון החדשות סימן כג.

זאת מחמת אידיאל כפירה, והראיה לכך שרבים מהם מתפללים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום, ואם כן בוודאי אינם ככופרים בשבת. חלקם כלל לא מבינים מהי שבת, והרי הם כתינוק שנשבה בין הגויים, ונמצא שקשה מאוד להגדיר את היהודים שאינם שומרי תורה ומצוות בזמננו כיהודים מומרים. למעשה מכריע הבנין ציון שאף שהמחמיר להחשיב נגיעת יין של הפושעים הללו לסתם יינם תבוא עליו ברכה, אכן גם המקילים יש להם על מה שיסמכו. אולם אם ברור לנו שיוזע דיני שבת ומעז פניו לחללו בפני עשרה מישראל יחד, ודאי נחשב כמומר גמור ואוסר יין במגעו.²⁵ נראה שגם לדעת הבנין ציון שמביא צדדים להקל מדין תינוק שנשבה, לגבי יהודים שבעברם שמרו תורה ומצוות נראה שלשיטתו אין להקל, משום שיהודים אלו מכירים היטב את קדושת השבת ואעפ"כ בוחרים לכפור בה, ואינו דומה לתינוק שנשבה שכלל לא מבין מהי שבת.

למעשה רבו הדעות בסוגיה זו. נמנה להלן כמה מדעות גדולי דורנו: האגרות משה²⁶ דקדק מכך שהשו"ע בהלכות יין נסך הזכיר שמומר אוסר את היין, ולא הזכיר שכך גם הדין במחלל שבתות, משמע שלא ברור לו לאיסור. ואף שלמעשה נהגו ישראל לאסור גם במחללי שבת, מכל מקום האיסור אינו נקבע אלא לפי גדרי המנהג, ולכן לא נהגו לאסור נתינת יין למחללי שבת כדי שישתו בעצמם.²⁷ בתשובה נוספת²⁸ נשאל בדבר מי שמאמין בה' ומתפלל בבית הכנסת, אבל מחמת פרנסתו מחלל שבת במה שעובד בבית חרושת, אם יינו אסור משום סתם יינם, ופסק שאף שיש צד לא להחשיבו ככופר, מ"מ למעשה כדאי להחמיר להחשיב יינו כסתם יינם.

דעת הגרע"י²⁹ שבאופן כללי יש לאסור יין שנגע בו חילוני ולהקל רק ביהודים ששומרים תורה ומצוות אלא שנכשלים בחילול שבת בפרהסיה בשביל פרנסתם. הרב יצחק יוסף³⁰ הקל בדיעבד באורח שמקפיד להתפלל בשבת, אף אם אינו שומר מצוות.

25. עיין בשו"ת יבי"א יו"ד חלק א סימן יא שהרחיב מאוד בעניין ופרס את השיטות השונות להקל ולהחמיר.

26. אגרות משה או"ח חלק ה סימן לו אות ח.

27. על פי סברה זו ניתן להקל כשעורכים חתונות לאנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, שאם הביאו יין לא מבושל, מותר לעורך החופה לתת לחתן ולכלה לשתות מהיין.

28. אגרות משה יו"ד חלק ד סימן נח סעיף ג.

29. שם.

30. ילקוט יוסף חלק א סימן רעב סעיף י.

בשו"ת להורות נתן³¹ הביא את שיטת התורת חיים³² גבי מחלל שבתות בפרהסיה שמתבייש לחלל שבת בפני אדם גדול כרבי יהודה הנשיא, שאנו מגדירים אותו כמחלל שבת בצנעה, ולמעשה סמך עליו, והקל בתינוקות שנשבו או במחלל שבת שבוש בפני אדם גדול.

בשו"ת הר צבי³³ התייחס הרב צבי פסח פרנק לשואל שרצה לבטל את דעת הרשב"א שאסר יין של מחלל שבתות בפרהסיה. בראש דבריו מוכיח הרב פרנק את השואל על כך שלא נהג כבוד בקדושת הראשונים. למסקנה, לאחר שזוחה את טענות השואל, כותב הרב פרנק שאין הדבר פשוט כל כך להתיר סתם יינם של מחללי שבת, והנח להם לישראל אף על פי שאינם נביאים בני נביאים הם, ויש לזה מקור בדברי הראשונים שמפיהם אנו חיים, דמבואר מתוך דבריהם דמחלל שבת בפרהסיה אוסר יין במגעו.

בשו"ת ציץ אליעזר³⁴ הזהיר מאוד שלא להקל במזיגה של מחלל שבתות, ובדבריו תקף בחריפות את דברי שו"ת להורות נתן, וסיים בזה"ל: "על כן אני אומר על היתרו של מחבר הספר 'להורות נתן' שלא ניתן כלל להורות כן, וישתקע הדבר ולא יאמר".

לכאורה לדעת האוסרים יש לאסור את היין גם בהנאה, שהרי יהודי מחלל שבתות בפרהסיה נידון כמומר, ומומר נידון כעכו"ם, ועכו"ם אוסר את היין גם בהנאה. ואולם האשכול³⁵ לאחר שהביא את דברי בה"ג, כתב שמחלל שבת ואינו עובד ע"ז אינו גרוע מגוי שאינו עובד ע"ז שכתבו הגאונים שיינו ומגעו אינו אסור אלא בשתייה. ונראה שלמעשה האחרונים³⁶ הקלו, ואין לאסור את היין בהנאה.

למעשה, נראה שנטיית הפוסקים לאסור יין שמזג יהודי מחלל שבת, ובדיעבד ביהודי שעושה קידוש או מתפלל המקל יש לו על מי שיסמוך (שו"ת בנין ציון וילקוט יוסף). טרם נבוא להכרעה הלכתית, עלינו לדון בשתי שאלות: 1. האם יש הבדל בין היין שיצא מהבקבוק ליין שנשאר בבקבוק? 2. האם יש יותר מקום להקל בפעולת מזיגה מאשר במגע ישיר ביין?

31. להורות נתן חלק א סימן לט אות ה ואות יא.

32. תורת חיים עירובין סט א, והובאו דבריו באליה רבה או"ח שפה ג.

33. הר צבי יו"ד סימן קה.

34. ציץ אליעזר חלק יב סימן נו.

35. ספר האשכול הלכות יין נסך סימן נח.

36. חזו"א יו"ד סימן מט ס"ק ז; יבי"א יו"ד חלק א סימן יא; הר צבי יו"ד סימן קה, ואף שכותב שהיה מקום לאסור את היין בהנאה, נראה שלמעשה הכריע כדעת האשכול.

מזיגת היין – כוחו של גוי

בגמרא³⁷ מובא שהמערה מחבית לבור, קילוח היורד משפת החבית ולמטה אסור, וביאר רב ששת שהיין אסור, כיוון שבא מכוחו של הגוי. נחלקו הראשונים אם היין שבבור נאסר רק בשתייה או גם בהנאה: דעת הרא"ש³⁸ שהיין נאסר רק בשתייה, ודעת הרשב"א³⁹ שהיין נאסר אף בהנאה. הרמב"ם⁴⁰ אסר את היין הבא מכוחו של גוי ולא חילק בין איסור הנאה לאיסור שתייה, ומכך שלא חילק ביאר הכסף משנה⁴¹ שלדעתו יש לאסור את היין אף בהנאה. הב"י⁴² הכריע: "כיון דמידי דרבנן הוא יש לסמוך על דברי המתירים". הרא"ש⁴³ הקשה: כיצד ניתן לומר שמזיגת היין אוסרת את היין שנמזג רק בשתייה, הרי סוף סוף עיקר הניסוך היה על ידי הגבהה והורקה?! ותירץ שניסוך זה היה מצוי דווקא בפני העבודה ע"ז, אבל שלא בפני הע"ז אין דרך לשפוך אלא לשכשך.

בגמרא⁴⁴ הקשו, שאם כן גם היין שבתוך החבית צריך להיות אסור מדין ניצוק,⁴⁵ ותירצו שיין הבא מכוחו של גוי אינו אסור אלא מדרבנן, וגזרו דווקא על היין היוצא מחוץ לחבית ולא על היין שבתוך החבית. ונחלקו הראשונים אם התירו את היין שבחבית רק בהנאה או גם בשתייה. דעת הרא"ש⁴⁶ ועוד ראשונים⁴⁷ שלא גוזרים כלל על היין שבתוך החבית, והיין מותר אף בשתייה. דעת הרי"ף, הרמב"ם,⁴⁸ הרשב"א⁴⁹ ועוד ראשונים⁵⁰ שהיין הנשאר בבקבוק אסור בשתייה ומותר בהנאה, ודעת הראב"ד⁵¹ לאסור את היין שנשאר בבקבוק אף בהנאה.

37. גמרא ע"ז עב.

38. עבודה זרה פרק ד סימן יג.

39. תורת הבית הארוך ב"ה ש"ב מו.

40. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק יב הלכה ב.

41. שם.

42. ב"י יו"ד קכה סעיף א ד"ה כח של גוי.

43. רא"ש עבודה זרה פרק ד סימן יג.

44. עבודה זרה עב.

45. החיבור שבין היין שנשפך החוצה לבין היין שנשאר בחבית.

46. עבודה זרה פרק ה סימן כה.

47. ר"ן לה. ד"ה גרסינן בגמרא וכן במרדכי סימן תתנו.

48. עיין בב"י סימן קכה סעיף א ד"ה ומ"ש רבינו בבאור שיטתם.

49. תורת הבית הארוך ב"ה ש"ב מו.

50. תרומה סמ"ג.

51. עיין בב"י יו"ד סימן קכה סעיף א ד"ה ומ"ש רבינו.

למעשה השו"ע⁵² פסק גם כדעת הרא"ש וגם כדעת הרי"ף והרמב"ם. גבי היין שנשפך פסק השו"ע כדעת הרא"ש ואסר את היין בשתייה אך לא בהנאה, וגבי היין שנשאר בחבית פסק השו"ע כדעת הרמב"ם ואסר את היין בשתייה.

על פסק השו"ע הקשה הש"ך,⁵³ כיצד ייתכן לאסור את היין שנשאר בחבית, הרי יש כלל דיני ניצוק שלא אומרים ניצוק חיבור אלא רק כאשר מערה לתוך יין נסך האסור בהנאה?! לדעת הרמב"ם לא קשה, שהרי לשיטתו היין שנשפך נאסר גם בהנאה, ובאופן זה אמרינן ניצוק חיבור, ולכן היין שנשאר בחבית אסור בשתייה, אבל לדעת השו"ע שאסר את היין שנשפך רק בשתייה, באופן זה לא אמרינן ניצוק חיבור, ואם כן תמוה מדוע נאסר היין שבחבית בשתייה. עוד הקשה הש"ך,⁵⁴ שלכאורה מצינו סתירה בשו"ע גבי היין שנשאר בחבית, שהרי בסימן קכה סעיף א פסק כדעת הרמב"ם ואסר את היין שבחבית בשתייה, ובסימן קכד⁵⁵ פסק כדעת הרא"ש והתיר את היין שבחבית בשתייה, ונמצאו דבריו סותרים זה את זה.

בדרכי תשובה⁵⁶ הביא את הכרתי ופלתי שתירץ שבסימן קכה מדבר השו"ע מכוחו ממש, ובאופן זה היין שבחבית נאסר בשתייה, מה שאין כן בסימן קכד, שם מדובר בהסרת מונע בלבד, ובאופן זה אין היין שבחבית נאסר. וכן מדוקדק מלשון השו"ע שכתב "הוי כמו כוחו". תירוץ זה עונה רק על הקושיה השנייה, אך הקושיה הראשונה (מדוע לדעת השו"ע היין שבחבית נאסר בשתייה, הרי לא אמרינן ניצוק חיבור, אלא רק כאשר מערה ליין שאסור גם בהנאה) בעינה עומדת. יש שתירצו⁵⁷ שהשו"ע חשש לדעת הרמב"ם הסובר שיש לאסור את היין הבא מכוחו של גוי גם בהנאה, ואף שלמעשה השו"ע לא פסק כדעת הרמב"ם, משום שמדובר באיסור דרבנן ואזלינן כדעת המקילים, מכל מקום כיוון שמעיקר הדין הלכה כדעת הרמב"ם והיין נאסר גם בהנאה, את היין שבחבית יש לאסור בשתייה. אלא שכל זה דווקא בעכו"ם, אבל בישמעאלי, שמעיקר הדין אוסר את היין רק בשתייה,⁵⁸ אין לאסור כלל את היין שנמצא בחבית,⁵⁹ וכן הדין ביהודי מחלל שבתות, שכפי שראינו

52. שו"ע יוד קכה סעיף א.

53. ש"ך סימן קכו ס"ק ט.

54. ש"ך סימן קכד ס"ק לד.

55. שו"ע יו"ד סימן קכד סעיף יד.

56. דרכי תשובה סימן קכד ס"ק ל.

57. יביע אומר יו"ד חלק א סימן יא.

58. דין זה התבאר בתחילת המאמר.

59. ט"ז יו"ד סימן קכד ס"ק לב בסוף ד"ה, יביע אומר יו"ד חלק א סימן יא ס"ק כא, להורות נתן חלק א סימן לט אות יא.

אנו דנים בו לכל היותר כישמעאלי. בשו"ת להורות נתן⁶⁰ נשאל אם בסעודות הנערכות באולמות יש ליזהר ולא לשתות יין מבקבוק שכבר נפתח, שמא יהודי מחלל שבת מזג מן היין. ולמעשה, אחרי שדן בגדר יהודי שאינו שומר תורה ומצוות בימינו והביא צדדים לכאן ולכאן, הכריע שאין להחמיר כלל, וז"ל: "ומעתה אין שום מקום לחשוש לשתות יין באולמות שמחה מספק פן שתה מאותו יין מומר לחלל שבתות – דאף אם נגע המומר בצלוחית ושפך ממנו יין לתוך כוסו, לא אסרו, כיון שלא נגע בידיו ביין בתוך הצלוחית, שהרי אינו מהדרך ליגע ביין שבצלוחית. ואף אם שפכו יין מצלוחית לצלוחית מ"מ אין דרך לנגוע ביין עצמו, ולכן אין מקום לחשוש כלל". אולם בשו"ת ציץ אליעזר⁶¹ דן בדברי שו"ת להורות נתן וחלק עליו, אך יש להעיר שעיקר טענתו של הציץ אליעזר הוא על שאין להקל במקום שהגביה את היין ושכשך, אבל אם רק הגביה לבד ומזג ללא שכשוך, נראה שעל כך לא דיבר הציץ אליעזר. ואף שלמעשה החמיר מאוד שלא לשתות מיין פתוח, המעיין בתשובה יראה שעיקר האיסור כדי לא לפרוץ גדר, ולא להתיר את מה שרבים נהגו לאסור. ואולם במקרה פרטי, ובמקום של קרע במשפחה וכדו', ייתכן שגם לשיטתו יש מקום להקל ולהתיר את היין שנשאר בבקבוק במקום שרק מזג ולא שכשך. ויש להביא את לשונו של הגרע"י, שלאחר שהתיר את היין שנשאר בבקבוק, כתב: "והוצרכתי לכל זה מפני שראיתי לאנשים אשר בשם חכם יכוננו שמחמירים בזה שלא כדיו, ונמשך מהתנהגותם הלבנת פנים ותקלות רבות, ובודאי שאף במקום שראוי להחמיר מן הדין, את צנועים חכמה לעשות הכל בתבונה רבה שלא לגרום לריב ומדנים קנאה שנאה ותחרות ומחלוקות בישראל ח"ו ודי למבין".

עד כה ראינו שמעיקר הדין יש להתיר את היין שנשאר בבקבוק, אולם עלינו לברר אם יש מקום להקל גם ביין שנמזג.

השו"ע⁶² הביא בשם יש מי שאומר⁶³ שכל מקום שאסרו את היין בשתייה והתירו בהנאה מפני צד נגיעה, כל זה דווקא בגוי עובד כוכבים, אבל גוי שאנו מוחזקים בו שאינו עובד כוכבים,⁶⁴ היין מותר אף בשתייה. הרמ"א⁶⁵ כתב שכיוון שבזמן הזה הגויים אינם עובדי ע"ז, כל מגעם נחשב שלא בכוונה, וכיוון שכך, כל מקום שמן הדין אסרו את היין בשתייה ולא

60. להורות נתן חלק א סימן לט.

61. ציץ אליעזר חלק יב סימן נו.

62. יו"ד סימן קכד סעיף ז.

63. דעת הרמב"ם מאכלות אסורות יג יא.

64. עיין ש"ך יו"ד סימן קכד ס"ק יב.

65. סימן קכד סעיף כד.

בהנאה מפני צד נגיעה, בזמן הזה מותר גם בשתייה. ומסיים הרמ"א שאין לפרסם בפני עם הארץ. אך הש"ך⁶⁶ שם הביא הרבה אחרונים וכן הכריע למעשה, שאין להקל אלא במקום הפסד מרובה.

הכלל⁶⁷ העולה לנו שמגע גוי שאינו עובד ע"ז תמיד מוריד את האיסור בדרגה אחת, כלומר אם מגע גוי עובד ע"ז אוסר גם בשתייה וגם בהנאה, מגע גוי שאינו עובד ע"ז יאסור רק בשתייה; ואם מגע גוי עובד ע"ז אוסר רק בשתייה, כגון שנגע ללא כוונת מגע, בגוי שאינו עובד ע"ז היין מותר אף בשתייה. ההבדל בין השו"ע לרמ"א הוא בזמן הזה, שלדעת הרמ"א כל הגויים בחזקת שאינם עובדי ע"ז (הש"ך מקל רק במקום הפסד), ולדעת השו"ע דווקא גוי שידוע שאומתו אינה עובדת ע"ז, כמו ישמעאלים או גר תושב, יכול להיות מוגדר כגוי שאינו עובד ע"ז.

לכאורה על פי כלל זה לדעת הרמ"א ולדעת הש"ך במקום הפסד, היינו צריכים להתיר אפילו את היין שנמזג. הרי כפי שראינו בגוי עובד ע"ז בפעולת מזיגה אסר השו"ע⁶⁸ את היין רק בשתייה, משום שהיין בא מכוחו של גוי ולא במגע ישיר, ואם כן ביהודי מחלל שבתות, שכפי שראינו לכל היותר דינו כישמעאלי שאוסר את היין בשתייה, במקרה שהיין בא מכוחו, כלומר במזיגה, אין לאסור את היין כלל, שהרי כפי שאמרנו יורדים דרגה אחת. אך דעת הפוסקים⁶⁹ אינה כן, וטעמם כפי שכבר כתבנו שמעיקר הדין גם בכוחו יש לאסור את היין בהנאה כדעת הרמב"ם, והסיבה שלמעשה השו"ע הקל היא שבאיסור דרבנן אזלינן לקולא, וכיוון שמעיקר הדין היין אסור בהנאה גם בישמעאלי וכן במחלל שבתות בפרהסיה, יש לאסור את היין בשתייה. אולם הש"ך⁷⁰ חלק על המחמירים ולמעשה פסק שכיוון שהיין שנמזג אסור רק בשתייה, ובכל מקום שבעכו"ם אסור בשתייה, באינו עכו"ם מותר אפילו בשתייה, לכן על פי פסק הרמ"א שבזמן הזה כל הגויים דינם כאינם עובדי ע"ז, במקום הפסד יש להתיר את היין אפילו בשתייה. בשו"ת אגרות משה⁷¹ הביא את דברי הש"ך וכתב שבדרך מקרה ניתן להקל במקום הפסד, אבל לכתחילה אין להתיר אף לדעת הרמ"א. אך כל זה דווקא בגוי המשתייך לאומה שיש בה ע"ז, אבל בישמעאלי וכ"ש במחלל שבתות נראה שלשיטתו יש להתיר את היין שבכוס אפילו לכתחילה. וכן מצינו

66. שם ס"ק עא ויין בט"ז שם ס"ק לא, שדקדק שדווקא בשני המקרים שהזכיר הרמ"א (נגיעה ללא כוונה, נגיעה ללא ידיעה שיש שם יין) אין היין נאסר בשתייה, אבל במקרה השלישי (נגיעה עם כוונה אחרת) לא התיר הרמ"א.

67. עיין שו"ת ישכיל עבדי חלק א יו"ד סימן ד.

68. שו"ע יו"ד סימן קכה סעיף א.

69. ט"ז יו"ד סימן קכד ס"ק לב בסוף דבריו, יבי"א יו"ד חלק א סימן יא אות כא.

70. ש"ך יו"ד סימן קכה ס"ק א.

71. אגרות משה יו"ד חלק ב סימן נא.

בחזו"א⁷² שדן גבי יהודי מחלל שבתות שיינו אסור מדין קנס, אך הוא נידון כגוי שאינו עובד ע"ז, ויינו אסור רק בשתייה ולא בהנאה. כל זה דווקא אם נגע ביין, אך אם רק פתח הברז שבחבית, וכן אם לקח מהיין בנטלה ומזג לכוס ולא נגע ביין בידו, אין היין נאסר אפילו בשתייה.

סיכום

1. פוסקים רבים דנו יהודי מחלל שבתות בפרהסיה כיהודי מומר שדינו כעכו"ם לאסור את היין במגעו.
2. יש פוסקים שהתירו את היין בדיעבד, כאשר מזובר ביהודי שלכל הפחות עושה קידוש.
3. גם ביהודי מחלל שבתות גמור יש מקום להקל במקרה שרק מזג את היין, ויש לחלק בין היין שנשאר בבקבוק ליין שנמזג. יין שנשאר בבקבוק – לרוב הפוסקים מותר. היין שנמזג – לדעת הט"ז והגרע"י היין אסור, ולדעת הש"ך והחזו"א היין מותר.

למעשה:

במקומות ציבוריים יש ללכת על פי הוראות הרבנות הראשית, ואין להתיר ליהודי שאינו שומר תורה ומצוות להתעסק ביין לא מבושל. בבית הפרטי נראה שלכתחילה יש לחוש למנהג ולהשתדל שיהודי שאינו שומר תורה ומצוות לא יתעסק ביין לא מבושל. אולם במקום של חוסר נעימות וחשש מפגיעה, נראה שאין לאסור את היין שנשאר בבקבוק, ולחלק מהפוסקים האשכנזים במקום צורך יש להתיר אפילו את היין שבכוס.

72. חזו"א סימן מט ס"ק ז.